

Drottning Blankas gymnasieskola AB
Ann-marie.viiala@academedia.se

2018-10-30
Dnr 400-2017:7324

Rektor vid Drottning Blankas gymnasieskola
Per-henrik.Beischer@dbgy.se

Beslut

efter tematisk kvalitetsgranskning av gymnasieskolans
demokratiuppdrag vid Drottning Blankas gymnasieskola i
Falkenberg

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans demokratiuppdrag. Syftet är att granska i vilken utsträckning gymnasieskolans demokratiarbete ger eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare. Granskningen fokuserar särskilt på det klassrumsnära arbetet med demokratiska förmågor som sker inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning ger undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare?
 - a. I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?
 - b. I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?
2. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?
3. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?

Granskningen genomförs i 24 skolenheter, som utifrån program och region, slumpvis valts ut. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. I urvalet har hänsyn tagits till studieförberedande program och yrkesprogram samt en spridning inom tre av myndighetens regionindelningar (Göteborg, Stockholm och Umeå). Drottning Blankas gymnasieskola, i Falkenbergs kommun med Drottning Blankas gymnasieskola AB (Organisationsnummer: 556566-8794) som huvudman ingår i denna granskning. Vid skolan har ekonomiprogrammet valts ut som exempel på hur undervisningen genomförs.

Skolinspektionen besökte Drottning Blankas gymnasieskola den 20-21 september 2018. Besöket genomfördes av utredarna Stina Linder och Maud Karlström. Intervjuer med rektorn, den undervisande läraren i Samhällskunskap 1b vid ekonomiprogrammet och elever vid programmet samt lektionsobservationer har genomförts.

Vid Drottning Blankas gymnasieskola i Falkenberg finns två högskoleförberedande program; ekonomiprogrammet och estetprogrammet. Det finns även två yrkesprogram; hantverksprogrammet och hotell- och turismprogrammet, samt språkin introduktion. Totalt på skolan går det cirka 150 elever. På ekonomiprogrammet ges Samhällskunskap 1b i årskurs 1. Skolan har två samhällskunskapslärare och en av dem undervisar i kursen Samhällskunskap 1b. Skolans lärare är organiserade i ett arbetslag kring varje program.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionens bedömning

Drottning Blankas gymnasieskola, i Falkenbergs kommun med Drottning Blankas gymnasieskola AB som huvudman, har ett mycket väl fungerande arbete för att ge eleverna en undervisning som ger möjlighet att utveckla de förmågor som behövs för att verka som ansvarstagande medborgare. Eleverna får i hög utsträckning möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Eleverna ges även möjlighet att utveckla förståelse för såväl olika som andras perspektiv i och med att läraren i hög utsträckning presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar för eleverna. Läraren ger även i hög utsträckning utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen likväl som att läraren klargör vårt samhälles demokratiska värderingar. Vidare bedriver läraren en undervisning som i hög utsträckning såväl stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt som att undervisningen bedrivs i demokratiska arbetsformer.

Skolinspektionen bedömer vidare att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar så att alla elever, oavsett kön och andra bakgrunder, kan utveckla demokratiska förmågor, genom att i sitt beslutfattande beakta faktorer som kan påverka elevernas lärande utifrån deras behov och förutsättningar. Genom det systematiska kvalitetsarbetet följer rektorn och läraren upp och analyserar hur eleverna utvecklar demokratiska förmågor. Även läraren utgår i hög utsträckning från alla elevers, såväl enskilda flickors som pojkars, förutsättningar och behov i både planeringen och genomförandet av undervisningen. Tillika förmedlar läraren i hög utsträckning höga förväntningar i undervisningen på eleverna, oavsett kön eller bakgrund, samt ägnar särskild kraft åt elever med sämre förkunskaper och förutsättningar.

Skolinspektionen bedömer att läraren i låg utsträckning ser till att eleverna ges möjlighet att praktiskt öva sig i demokratiska beslutsprocesser inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1b. Eleverna får en undervisning som i teoretisk form går igenom såväl olika mötesformer, röstningsförfaranden som majoritetsprinciper. Skolans utvecklingsbehov ligger främst i att ge eleverna möjlighet att praktiskt öva olika beslutsprocesser. Detta i syfte att i ännu högre utsträckning ge eleverna de förmågor de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare.

Bedömning av fråga 1a: I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Läraren ser även till att i hög utsträckning presentera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar så eleverna ges möjlighet att utveckla förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren ger i hög utsträckning såväl utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen som

klargör vårt samhälles demokratiska värderingar. Vidare genomför läraren i hög utsträckning undervisningen så att den stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag från skolan visar att eleverna under ordnade former ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra där skilda synsätt tillåts ställas mot varandra. Detta sker såväl under lärarens ledning i helklass som i grupp och i pardiskussioner. I det skriftliga underlaget som rektorn skickat in till Skolinspektionen framgår att läraren i kursen Samhällskunskap 1b ger eleverna möjligheter att aktivt delta i samtal, diskussioner och argumentationer där de får prova sina resonemang och föra fram sina åsikter. Såväl eleverna som läraren bekräftar i intervju att eleverna hittills under höstterminen har fått diskutera i helklass, grupper och i par där eleverna har fått öva sig i att ta ställning i olika frågor. Läraren uppger vidare att eleverna i början av terminen fått en uppgift där de enskilt skulle föra fram sina åsikter. Under de lektionsobservationer som Skolinspektionen genomförde i samband med besöket förekommer samtal och diskussioner i både helklass och i grupper. Exempelvis får eleverna först samtala och diskutera i grupp, för att sedan diskutera i helklass under lärarens ledning. Även rektorn uppger i intervju att läraren använder sig av flera olika typer av diskussioner i sin undervisning, så som exempelvis samtal i par, i grupp och i helklass. Rektorn uppger vidare att läraren genom planerade diskussioner ser till att eleverna får träna sig i att lyssna till varandras argument och visa varandra respekt. Observationer bekräftar att det råder en ömsesidig tolerans och respekt mellan eleverna i diskussionerna, både i diskussionerna som sker i helklass som i grupp. Såväl flickor som pojkar uppger i intervjuer att det är ett bra samtalsklimat i klassen och att de upplever att alla elevers åsikter respekteras. Enligt läraren är det viktigt att det råder en ömsesidig tolerans bland eleverna så att alla elever vågar berätta hur de tycker inför andra.

Läraren uppger vidare att eleverna får träna sig på att ifrågasätta, framföra sina argument och att känna tillit till sitt eget ställningstagande under lektioner. För att eleverna ska utveckla sin samtalskompetens och sitt politiska självförtroende uppger läraren att de bland annat fått genomföra en enskild uppgift, därefter flera gruppuppgifter och längre fram under terminen kommer eleverna få framföra sitt ställningstagande i helklass. Enligt läraren är det viktigt att eleverna får träna sig på att förklara varför man tycker något och att eleverna för fram sina åsikter. Av observationer framgår att läraren inför klassen betonar vikten av att alla kommer till tals och att en av förmågorna som tränas på samhällskunskapslektionerna är att alla ska träna på att själva berätta hur de tänker och tycker, snarare än att alla ska komma överens genom att tycka lika. Läraren säger även till eleverna att samhällskunskapen kan upplevas som svår eftersom det sällan finns några rätt eller fel, utan till stor del handlar om att kunna utveckla sina svar. Enligt eleverna har de haft många diskussioner på lektionerna och de har fått träna sig i att bemöta andra elevers åsikter genom att formulera sina egna tankar. Även rektorn uppger att eleverna ges möjlighet att utveckla ett demokratiskt förhållningssätt inom kursen genom att eleverna får lyssna in varandra samt genom att ge och ta konstruktiv kritik.

Av observationer framgår att lektionsaktiviteter omfattar såväl tidigare som aktuellt material och att eleverna genom utmaningar och samarbeten får träna sig i att komma till samförstånd. Efter lärarens genomgång av demokratins utveckling, från tidigt 1800-tal till nutid, får eleverna i gruppuppgift att komma överens om tre årtal som de upplever viktigast

för demokratin. Av observationer framgår att läraren delar ut diskussionsuppgiften och påtalar vikten av att alla kommer till tals inom gruppen. Observationerna visar att eleverna samtalar kring de olika årtalen och i en av grupperna argumenterar elever med varandra för att just deras eget individuella förslag ska föreslås. Diskussionen avslutas med att eleverna kommer överens då de gemensamt kommer fram till att ge fyra förslag istället för tre.

Av intervjuer, observationer och skriftligt underlag framgår att läraren presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar i syfte att eleverna ska utveckla förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Vid en lektionsobservation tar läraren upp fakta och därefter analyserar läraren tillsammans med eleverna hur olika synsätt på demokrati kan utmanas och hur sambandet mellan utbildning och demokrati kan förklaras. Läraren ber eleverna ge sina åsikter kring frågorna och därefter sammanfattar läraren vad eleverna sagt genom att utveckla svaren ytterligare. Vidare framgår av observationen att läraren tillsammans med eleverna tar upp och diskuterar konflikter som kan uppstå mellan olika demokratiska värden. Till exempel diskuterar läraren tillsammans med eleverna vikten av att alla medborgare röstar i val, vad som kan hända om endast ett fåtal i befolkningen röstar och vilka för- respektive nackdelar det finns med digitalisering i samhället. Flickorna uppger i intervju att läraren ofta visar på olika problemställningar och synsätt i sin undervisning. Även pojkarna uppger att läraren presenterar olika uppfattningar som kan finnas i samhället och att olika åsikter accepteras. Eleverna uppger samstämmigt att de utvecklar förståelse för andras perspektiv genom undervisningen och att de på så sätt lär sig mer. Läraren uppger i intervju att eleverna kommer att träna på att utveckla sin förståelse för andras perspektiv genom hela samhällskunskapskursen. Enligt läraren har eleverna hittills fått öva på att ställning genom diskussioner i grupper och snart kommer de genom en rollspelsövning utmanas ytterligare i att se aspekter ur en annan synvinkel. Av inkommet skriftligt material framgår att Samhällskunskap 1b vid ekonomiprogrammet innehåller moment där eleverna får pröva olika ståndpunkter och aspekter i syfte att eleverna ska utveckla en fördjupad förståelse och ett demokratiskt förhållningssätt.

Av intervjuer med elever, lärare och observationer framgår att eleverna ges utrymme att diskutera kontroversiella frågor i undervisningen. Läraren beskriver i intervju vikten av att ge utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen och att läraren därför ser till att eleverna får diskutera ämnen där läraren vet att eleverna har starka men motstridiga uppgifter. Läraren ger som exempel att det uppstod en del motsättningar mellan några av eleverna i klassen när ett antal elever i klassen ville gå och lyssna på en partiledares torgmöte inför valet. Enligt läraren kom inte alla elever överens, men eleverna lyssnade till varandras argument innan klassen sedan röstade om de skulle besöka torget för att lyssna eller ej. Läraren uppger vidare att hen planerar att exempelvis diskutera sådant som uppfattas kontroversiellt på sociala medier, kvinnors ställning i olika kulturer samt likheter och skillnader i mänskliga rättigheter inom olika kulturer. Såväl flickor som pojkar uppger i intervjuer att de vågar uttrycka sina åsikter även när de skiljer sig från klasskamraternas. Pojkarna uppger vidare att det kan uppstå diskussioner när alla inte tycker lika, men att klassen brukar respektera varandras åsikter även om alla inte håller med varandra.

Av intervjuer framgår att läraren klargör vårt samhälles demokratiska värderingar och tydliggör i undervisningen vad det demokratiska förhållningssättet innebär. Läraren uppger i intervju att när det uppstår konflikter och kontroverser i klassrummet försöker läraren visa exempel på hur det på ett demokratiskt sätt går att bete sig och genom att markera om det

sker något som inte är acceptabelt. Eleverna uppger i intervju att de inte upplever att de haft någon större konflikt inom denna kurs, men att de har stor tilltro till lärarens sätt att hantera kontroverser som kan uppstå i klassrummet.

Av observationer framgår att läraren tillämpar ett demokratiskt förhållningssätt genom att lyssna på eleverna, ge respons på elevernas kommentarer samt genom att använda sig av varierade arbetsformer och arbetssätt. Läraren uppger i intervju att hen anser att det är viktigt med ett tillåtande arbetsklimat i klassen och att läraren försöker visa att alla svar accepteras. Enligt läraren demonstrerar hen färdigheter och beteenden i sin undervisning för att alla elever ska förstå hur man kan utöva ett demokratiskt förhållningssätt, exempelvis genom att vara entusiastisk, lyssna på alla, sätta sig vid de elever som inte vill prata inför klassen och genom att visa eleverna hur man bör placera sig inom en grupp så att ingen känner sig utanför. Observationer visar att läraren fördelar talutrymmet både genom att ge ordet till de elever som räcker upp handen och genom att ställa frågor till en hel grupp. Även vid grupparbeten ser läraren till att alla elever aktiveras och får del av talutrymmet genom att påminna eleverna att alla i gruppen ska komma till tals. Av observationer framgår vidare att läraren vid ett av borden visar hur eleverna ska sitta tillsammans och hur de ska fördela såväl arbetsuppgifter som talutrymme så att alla elever känner sig delaktiga. Samtliga intervjuade elever bekräftar att läraren föregår med gott exempel och vid pojkarnas intervju framkommer vidare att de upplever att läraren tydligt förmedlar att eleverna ska uppträda respektfullt. Såväl flickorna som pojkarna uppger att de även upplever att läraren använder sig av ett demokratiskt förhållningssätt genom att behandla dem rättvist, både när det gäller att tillämpa ordningsregler som att se till att alla elever får den hjälp de behöver. Eleverna berättar att läraren genom detta sätt att agera i klassrummet förmedlar att eleverna ska uppträda respektfullt.

Bedömning av fråga 1b: I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område:

- Rektorn vid Drottning Blankas gymnasieskola behöver se till att eleverna i ännu högre utsträckning ges möjlighet att öva sig i demokratiska beslutsprocesser. Det kan exempelvis handla om att praktiskt öva sig i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper. Detta kan med fördel ske inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1b.

Skolinspektionen bedömer att eleverna i låg utsträckning får en undervisning som utvecklar deras praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser genom att praktiskt övas i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper. Eleverna får emellertid en undervisning där demokratiska beslutsprocesser exemplifieras teoretiskt. Eleverna får även undervisning som i hög utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer, genom att eleverna ges inflytande över undervisningen.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag från skolan visar att läraren bedriver en undervisning som i låg utsträckning låter eleverna praktiskt öva sig i olika röstningsförfaranden och majoritetsprinciper för att utveckla elevernas förmåga i demokratiska beslutsprocesser. Läraren uppger att eleverna inom Samhällskunskap 1b

hittills praktiskt fått öva sig på några sätt att avlägga sin röst, såsom via handuppräckning och genom valsedlar i skolvalet. Läraren uppger vidare att olika majoritetsprinciper tagits upp till diskussion i undervisningen, exempelvis genom att läraren problematiserat olika röstningsförfaranden i förhållande till demokrati. Läraren uppger även att hen förklarat hur röstning i riksdagen går till och hur de som klass kan rösta för att exempelvis påverka hur de vill examineras. Vid observationer diskuterar läraren tillsammans med eleverna vikten av att alla medborgare använder sin rösträtt. Till exempel frågar läraren eleverna vad som skulle hända om valdeltagandet är extremt lågt och hur högt de anser att det ska vara för att resultatet ska fattas i demokratisk anda. Observationen visar vidare att läraren analyserar konsekvenser av lågt respektive högt valdeltagande genom att diskutera det med eleverna. Enligt inskickat material fick eleverna ta fram egna frågor inför den politiska debatt som skolan genomförde, samt att eleverna praktiskt övade ett röstningsförfarande genom att genomföra skolvalet.

Av intervjuer med läraren, inskickat material och vid observationer framgår att eleverna hittills praktiskt fått öva sig i en mötesform. Observationer visar att läraren ger eleverna instruktioner att välja ut en samtalsledare och en sekreterare inför en gruppuppgift där de ska enas om tre årtal. Läraren uppger i intervju att hen planerar att inom kort genomföra fler moment där eleverna exempelvis får varva roller som ordförande, sekreterare samt andra mötesfunktioner.

Av intervjuer med eleverna och läraren framgår att eleverna fått öva sig i att bereda och argumentera för förslag till beslut samt att läraren planerar fler övningar för att eleverna ska få öva sin praktiska förmåga. Eleverna uppger att de genom diskussioner fått argumentera inför att det är dags att fatta beslut. Eleverna ger som exempel att de diskuterade aspekter för och emot att gå och lyssna till en partiledares torgmöte innan klassen därefter tog beslut om det. Läraren uppger att nästa delmoment i undervisningen innehåller övningar där eleverna ska få bereda en fråga från förslag till beslut. Enligt läraren kommer det bland annat ske genom ett planerat rollspel där eleverna kommer att turas om att ha olika roller och ges möjlighet att bereda och argumentera för förslag som det sedan ska fattas besluta om. Av inskickat material framgår att läraren exempelvis låter eleverna komma med förslag på hur kursens upplägg och innehåll kan förändras. Utifrån elevernas motivering för förslagen fattar sedan läraren beslut tillsammans med eleverna, en process som enligt inskickat material genomförs för att eleverna ska tränas i demokratiska beslutsprocesser.

Av intervjuer framgår att läraren bedriver undervisningen i demokratiska arbetsformer genom att ge eleverna möjlighet till inflytande över hur undervisningen ska bedrivas. Enligt eleverna får de komma med argument för att genomföra förändringar i undervisningens upplägg och de upplever även att läraren uppmuntrar dem till det. Läraren bekräftar att eleverna inom undervisningen ges möjligheter att vara delaktiga och att läraren vill visa eleverna att samhällskunskapskursen finns för att eleverna ska öva sig i att tillämpa demokratiska förmågor. Läraren ger som exempel att eleverna får ge olika förslag på hur de vill arbeta och hur de vill examineras. Flickorna uppger i intervju att de vid flera tillfällen haft möjlighet att påverka undervisningen, exempelvis genom att de får välja hur de vill redovisa, vad de vill skriva om i skrivuppgifter och att läraren gav dem möjlighet att byta parti innan de skulle intervjua politiker om de kände ett behov av det. Även pojkarna uppger i intervju att det finns möjligheter att ha inflytande över undervisning och ger som exempel att deras önskemål att gå och lyssna på en partiledares torgmöte blev verklighet.

Läraren uppger att hen vill visa eleverna att deras förmåga att kunna påverka undervisningen kan jämföras med de förmågor de behöver för att verka som aktiva medborgare.

Bedömning av fråga 2 och 3: I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor, samt för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a/1b?

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna i hög utsträckning samverkar inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet för att skapa goda förutsättningar så att alla elever, oavsett kön och andra bakgrundsfaktorer, kan utveckla demokratiska förmågor. Rektor och läraren både planerar och följer upp demokratiuppdraget samt analyserar arbetet inför beslut om utvecklingsåtgärder. Vid uppföljningen och analysen uppmärksammas bland annat elevernas upplevelse av det demokratiska förhållningssättet i undervisningen. Rektor skapar även i hög utsträckning goda förutsättningar för demokratiuppdraget genom att i sitt beslutfattande beakta faktorer som kan påverka elevernas lärande utifrån deras behov och förutsättningar. Även läraren utgår i hög utsträckning från alla elevers, såväl enskilda flickor som pojkars, förutsättningar och behov i både planerande och genomförande av undervisningen. Tillika förmedlar läraren i hög utsträckning höga förväntningar i undervisningen på eleverna, oavsett kön eller bakgrund, samt ägnar särskild kraft åt elever med sämre förkunskaper och förutsättningar.

Skolinspektionens intervjuer och skriftligt underlag från skolan visar att rektor och läraren planerar, följer upp och analyserar skolenhetens demokratiuppdrag så att alla elever ges möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Av skriftligt underlag framgår att rektor och läraren följer upp och analyserar skolenhetens demokratiuppdrag genom att rektor tillsammans med läraren följer upp och analyserar verksamheten. Genom uppföljningen tar skolan bland annat reda på hur eleverna upplever undervisning, trygghet, demokrati och sin möjlighet till delaktighet och påverkan. Dessa resultat följs sedan upp och tillsammans med analyser ligger de till grund för planering av undervisningen och beslutande om utvecklingsinsatser.

Av inskickat material framgår vidare att rektor och lärarna inom det systematiska kvalitetsarbetet på kursnivå, genom kursutvärderingar, kartlägger elevernas upplevelse av eget ansvar och inflytande samt hur de upplever att undervisningen genomsyras av demokratisk kompetens och värdegrund. Skolan sammanställer resultatet av dessa utvärderingar och kartlägger hur eleverna skattat frågeställningarna för varje enskild lärare och kurs. Läraren använder sedan sammanställningarna som underlag i planeringen av undervisningen. Vid sammanställningen blir resultaten även belysta ur ett könsperspektiv för att skolan ska kunna se om undervisningen behöver anpassas efter flickors respektive pojkars olika förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor. Det framgår vidare av inskickat material att skolan sammanställer resultatet utifrån fler aspekter, så som migrationsbakgrund och socioekonomiska förutsättningar. Rektor uppger i intervju att hen och läraren i samhällskunskap 1b även samtalar om kursens undervisningsinnehåll bland annat utifrån det likabehandlings- och värdegrundsarbete som sker på skolan. Läraren bekräftar att det regelbundet sker samtal tillsammans med rektor om undervisningens innehåll, till exempel pratade de nyligen om upplägget kring skolvalet och den debatt som

läraren ansvarade för. Läraren uppger vidare att rektorn och läraren ofta har samtal huruvida läraren upplever att hen har de pedagogiska verktyg som krävs för att läraren ska vara en demokratisk förebild för eleverna. Enligt läraren har rektorn först genomfört lektionsobservationer och även genom kursutvärderingar tagit reda på hur eleverna upplever läraren som demokratisk förebild innan samtalen med läraren. Läraren berättar att rektorn på så vis får kännedom om eventuella behov av kompetensutvecklingsinsatser för läraren. Rektorn bekräftar att hen genomför lektionsbesök och har regelbundna samtal med lärarna på skolan. Enligt rektorn sätter hen in kompetensutvecklingsinsatser om det finns behov av det, till exempel genomgår läraren i Samhällskunskap 1b just nu en kompetensutvecklingsinsats i digitalisering. Rektorn uppger att skolan ser att kompetens inom digitalisering är viktig för elevernas upplevelse av demokrati och delaktighet. Enligt rektorn har skolan identifierat ett behov av att alla, både elever och lärare, har kunskap om digitala medier för att inte hamna utanför och på så vis inte känna den delaktighet som är nödvändig inom demokratiuppdraget.

Av skriftligt underlag och intervjuer med såväl rektorn som läraren framgår att rektorn vid beslutsfattande känner till och beaktar faktorer som påverkar elevernas lärande, för att skapa goda förutsättningar för demokratiuppdraget. Rektorn uppger i intervju att det är elevernas behov som styr fördelningen av antal timmar i kursen och att det för aktuell elevgrupp inte funnits några behov att förändra timplanen. Läraren bekräftar att rektorn tar beslut om antalet undervisningstimmar efter hur elevgruppens behov ser ut och läraren uppger vidare att just för denna grupp finns det inget som tyder på att det behövs mer timmar än planerat. Läraren berättar att rektorn nyligen tog beslut om fler undervisningstimmar i en annan kurs och att läraren därför har tilltro till att rektorn skulle fatta beslut även inom denna kurs om det uppstår behov. Enligt rektorn tar hen löpande olika sorters beslut för att fostra eleverna till aktiva samhällsmedborgare och för att skolan ska vara en aktiv del av samhället. Rektorn ger exempel som samverkan med organisationer utanför skolan, till exempel att samtliga partier som sitter i riksdagen besökte skolan inför valet. I inkomna skriftliga handlingar framgår att rektorn även har demokratiuppdraget som utgångspunkt när hen beslutar om lärares planeringstid, utformningen av auskultationer och elevernas utvärderingar. Vidare uppger rektorn att hen utsett läraren till kursen Samhällskunskap 1b för att denne är mest lämpad och dessutom både kunnig och behörig inom ämnet.

Av intervju med läraren framkommer att läraren redan vid planeringen av undervisningen tar hänsyn till elevernas bakgrund och tänkbara behov, såväl när det gäller gruppen som helhet som för flickors respektive pojkars individuella behov. Läraren uppger att skolans specialpedagog inför skolstart ger information om eleverna till läraren. Läraren ser även till att i början av kursen låta alla elever beskriva hur de upplever att de lär sig bäst och vilka arbetssätt de föredrar. Eleverna bekräftar i intervju att de individuellt fått en skrivuppgift av läraren där de berättat hur de lär sig bäst och vilka önskemål de har i undervisningen. Vidare framkommer i intervju med eleverna att de i början av terminen fick skriva individuella brev till läraren där några av flickorna framförde att de känner sig tryggare om de får sitta tillsammans med någon kompis, samt att en av flickorna bett att få sitta långt fram i klassrummet. Enligt flickorna har läraren lyssnat på deras önskemål och ser till att det blir som flickorna önskat. Läraren uppger vidare att än så länge har inte läraren upptäckt någon skillnad på förutsättningar mellan könen, men att läraren utifrån skillnader i samhällets strukturer är medveten att pojkar tar större plats än flickor. Enligt läraren tar till exempel inte pojkar större talutrymme än flickorna i klassen, men trots det ser läraren till så

att ordet fördelas till både flickor och pojkar i undervisningen. Även rektorn uppger att läraren utgår från elevernas behov i planeringen av undervisningen, till exempel i utformningen av uppgifter till elever och planering av gruppsammansättningar. Rektorn uppger att skolan uppmärksammat att det förekommer grupperingar bland flickorna på skolan och att rektorn därför bland annat uppmanar lärarna att styra klassrumsplaceringen och att variera platser. Läraren uppger att hen redan i planeringsstadiet tar beslut för att ge eleverna de bästa förutsättningarna utifrån deras behov, till exempel vid gruppindelningar. Enligt läraren blandas flickor och pojkar vid gruppindelningar, samt att läraren även ser till att alla elever får arbeta med någon de känner sig trygg med. Detta bekräftas i observationer där läraren inför lektionen skrivit elevernas namn vid den grupp och plats de skulle sitta på.

I intervju med eleverna framkommer att läraren utgår från den enskilda elevens behov vid genomförandet av undervisningen. Eleverna uppger att läraren, oavsett kön, förmedlar höga förväntningar på dem i undervisningen. Enligt eleverna går läraren tydligt igenom vad som krävs i de olika momenten och förmedlar att alla kommer att klara uppgifterna. Eleverna säger att läraren tar hänsyn till om de inte vill tala inför klassen, om de föredrar skriftliga uppgifter eller om en elev behöver mer hjälp. Vid observationer framgår att läraren tar hänsyn till elevers behov och förutsättningar i undervisningen. Läraren visar dagens uppgift både genom att i förväg lagt ut presentationen på skolans lärplattform samt genom att visa den via projektor och genom att muntligt läsa upp punkterna. Läraren kontrollerar att alla elever har inloggning till skolans lärplattform och uppmanar eleverna att om de vill så kan de skriva egna anteckningar till presentationen under genomgången. Läraren ber även eleverna säga till om det är något som de inte förstår under genomgången. Observationerna visar vidare att läraren går runt i klassrummet och både frågar om någon behöver hjälp och kontrollerar så att eleverna har tolkat uppgiften rätt. En elev uppger i intervju att hen endast varit i Sverige i tre år och att läraren hjälper till genom att förklara ord och begrepp som eleven upplever svåra. En annan elev uppger att läraren alltid ger stöd när någon har svårt med en uppgift.

Observationer visar vidare att läraren ser till att såväl flickor som pojkar kommer till tals vid grupparbeten, genom att påminna elever att alla ska få säga sin åsikt. Läraren observeras till exempel säga till en pojke som i ett grupparbete tar en stor del av talutrymmet att lyssna in flickan i gruppen, läraren stannar även kvar för att se hur samtalet fortlöper. Rektorn uppger att hen genom lektionsbesök följer upp hur läraren uppmuntrar och stimulerar alla elever i undervisningen oavsett kön. Enligt rektorn är den aktuella läraren bra på att hitta anpassningar i sin undervisning på såväl individ- som gruppnivå. Av skriftligt inskickat material framgår att i och med att läraren får information om elevers behov och förutsättningar, såväl utifrån aspekter som kön, migrations- eller socioekonomisk bakgrund, ligger informationen sedan till grund för lärarens sätt att genomföra undervisningen.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den **2 maj 2019** redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till *skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se*, eller per post till, *Skolinspektionen, Box 3177, 903 04 Umeå*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2017:7324) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

Joakim Blomberg
Enhetschef

Stina Linder
Utredare

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

www.skolinspektionen.se/demokrati

Bilaga: Författningsstöd

Rättslig reglering mm

Ett av gymnasieskolans viktiga uppdrag är att förmedla och förankra respekt för de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska därför utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet och solidaritet mellan människor. I utbildningen ska hänsyn tas till elevernas olika behov. Eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utbildningen syftar också till att främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare. (Skollagen 2010:800: 1 kap. 4-5 §§). Gymnasieskolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Eleverna ska också ges kunskaper och förutsättningar för att kunna delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv (Skolverket 2011: 11f). Läroplanen slår fast att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden – undervisningen måste också bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet (Skolverket 2011: 6).

Utbildningen i gymnasieskolan ska vara likvärdig och samtidigt anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter (Skolverket 2011:6).

Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen. Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning. (Skolverket 2012:11). I en rad studier är sambanden mellan individfaktorer som social bakgrund, kön och etnicitet och utbildningsresultat väl belagda. Detta gäller framför allt hur olika aspekter av elevernas sociala bakgrund (föräldrarnas utbildningsnivå, kulturella kapital, etc) påverkar deras skolresultat. Även i den internationella forskningen är socioekonomisk status (familjens inkomst, yrke och utbildning) kopplat till elevernas resultat (Skolverket 2009:31).

Av skollagen framgår att rektorn ska leda och samordna det pedagogiska arbetet och ha ett särskilt ansvar för att utbildningen utvecklas. Rektorn ska också besluta om sin enhets inre organisation och fatta sådana beslut som det av skollagen och andra författningar framgår att rektorn ska fatta. Det handlar bland annat om ansvaret för den övergripande organisationen av det pedagogiska arbetet och skolans kontakter med arbetslivet och det omgivande samhället (Skolverket 2013a:5). Det är viktigt att rektorn följer upp hur arbetssätt och metoder i undervisningen påverkar elevers lärande och utveckling. Utgångspunkten är de nationella mål och de områden som man har beslutat att fokusera i utvecklingsarbetet. Rektorn bör se till att verksamheten genomförs utifrån den gjorda planeringen (Skolverket 2012:28f).

I läroplanen betonas förståelse och medmänsklighet och att främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollag och läroplan och klart ta avstånd från det som strider däremot. Samtidigt ska skolan sträva efter saklighet och allsidighet och vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram (Skolverket 2011: 5f). Här finns en spänning mellan att å ena sidan stimulera elevers åsiktsyttrande samtidigt som eleverna ska påverkas att omfatta vissa värden. Centralt blir här de riktlinjer som läroplanen anger för lärarnas ansvar där läraren ska klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna och tillsammans med eleverna diskutera konflikter som kan uppstå mellan dessa värden och rättigheter och faktiska händelser. Lärarna ska därtill öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av detta (Skolverket 2011: 12).

Sammanfattningsvis kan skolans demokratiska uppdrag utifrån läroplanens inledande kapitel kopplas till tre olika aspekter – *grundläggande demokratiska värderingar* (ex. jämställdhet och solidaritet), *medborgerliga förmågor* (ex. kritisk reflektion, kommunikation, konflikthantering och demokratiskt beslutsfattande) och *teoretiska kunskaper om politik och samhälle* (Skolverket 2011, Ekman & Pilo 2012), varav denna granskning fokuserar på förmågorna. Annorlunda uttryckt består skolans demokratiska uppdrag i att dels förmedla kunskaper om samhället och demokratin på system- och institutionsnivå, och dels färdigheter i att tillämpa ett demokratiskt förhållningssätt för att kunna delta i samhällslivet (Långström & Virta 2016: 35 och 57).

Skolans demokratiuppdrag är ett övergripande arbete som ska genomsyra hela skolans verksamhet och ingår i flera ämnen (Skolverket 2013: 5; Långström & Virta 35). Samtidigt har samhällskunskapsämnet i flera hänseenden en särställning när det gäller att förmedla och förankra dessa demokratiska kunskaper och färdigheter (Skolverket 2010: 44, Ekman & Pilo 2012: 59; Långström & Virta 2016: 23 och 35). Ämnesplanen anger att undervisningen i samhällskunskap i gymnasieskolan syftar till att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Fokus ligger på såväl förmedling av teoretiska kunskaper om demokratiska förhållningssätt och mänskliga rättigheter som utveckling av förmågor kopplade till att analysera samhällsfrågor och uttrycka sina kunskaper och uppfattningar (Skolverket 2011: 143ff). Samhällskunskapsämnet utgör således en central del skolans i demokratiska uppdrag (Långström & Virta 2016: 23).

Mot denna bakgrund avgränsas granskningen av gymnasieskolans demokratiuppdrag mot just hur detta uppdrag förvaltas och gestaltas inom ämnet Samhällskunskap. För att möjliggöra jämförelser mellan yrkes- och högskoleförberedande program riktas granskningen specifikt mot den gymnasiegemensamma kursen Samhällskunskap 1a1/1b.

Referenser

- Ekman, Joakim & Pilo, Lina (2012) *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*. Stockholm: Liber.
- Långström, Sture & Virta, Arja (2016) *Samhällskunskapsdidaktik. Utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*, 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*.

Skolverket (2010) *Morgondagens medborgare*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2012) *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013a) *Juridisk vägledning. Mer om ...Förskolechefen och rektorn*. Stockholm: Skolverket.